

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2017

Klämman 1 & 2, fornlämning 19

HUSBYGGE

Trelleborgs stad, Trelleborgs kommun
Skåne län



SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2019:6

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2017

Klämman 1 & 2, fornlämning 19

HUSBYGGE

Trelleborgs stad, Trelleborgs kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2017

Klämman 1 & 2, fornlämning 19

Husbygge

Trelleborgs stad, Trelleborgs kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2019:6

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Stenläggning med kalkstenshällar

© Skånearkeologi 2019

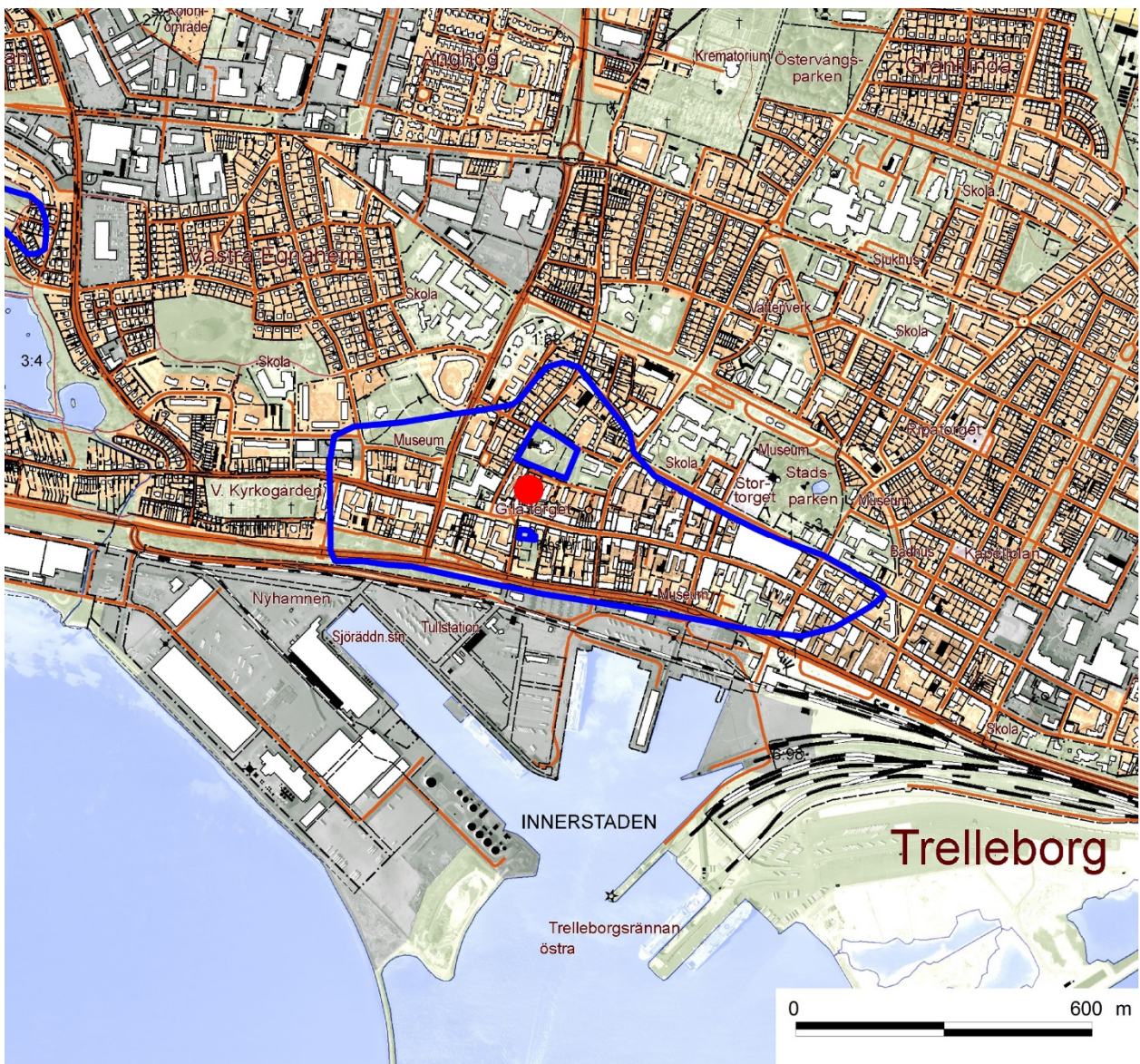
Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Undersökningsresultat	6
Tolkning och källkritik	9
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11



Figur 1. Karta över Skåne med Trelleborgs kommun markerat med blå färg och Trelleborgs stad med svart prick.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Trelleborg med undersökningens läge markerat med en röd prick. © Lantmäteriet



Sammanfattning

Med anledning av att Trelleborgs kommun planerade en till- och ombyggnad av Klämmans förskola som ligger inom Trelleborgs stads medeltida och historiska utbredning, beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Fyra schakt med en sammanlagd yta av 104 m² dokumenterades. Schakten grävdes med grävmaskin. Schakt och anläggningar mättes in med RTK-GNSS.

Inom kv. Klämman förekommer stora ytor med orörda partier med kulturlager samt lerbottnar, stenläggningar och husgrunder.

De vanligaste förekommande fynden utgjordes av yngre rödgods och djurben i övrigt förekom sparsamt med fynd utom vid stenläggningen med kalkstenar där det påträffades en del skärvor av yngre svartgods, äldre rödgods och stengods.

Den ursprungliga topografin sluttade markant ned mot Algatan. I ett av schakten framkom i botten ett gytjtigt vattenavsatt lager med enstaka fynd av ben. Lagret täcktes av ett ca 0,3 m tjockt lager av påfört strandgrus.

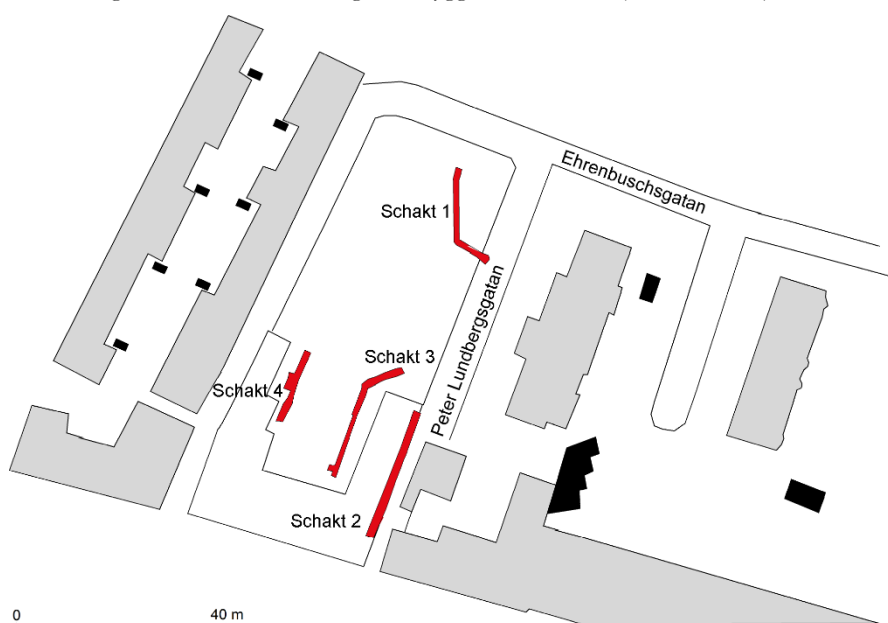
Inledning

Med anledning av att Trelleborgs kommun planerade en till- och ombyggnad av Klämmans förskola som ligger inom Trelleborgs stads medeltida och historiska utbredning, beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning.

Schaktningsövervakningen genomfördes vid sju olika tillfällen under en period av drygt 10 månader (2017-01-02–2017-10-24).

Topografi och fornlämningsmiljö

Trelleborg tillkom under 1200-talet och växer fram längs en öst–västlig vägsträckning som idag finns kvar i form av Västergatan, Algatan och Östergatan. I staden grundades ett franciskanerkloster 1267 och S:t Nicolai kyrka uppfördes under mitten av 1200-talet. Den medeltida bebyggelsen har föregåtts av en handels- och hantverksplats under 800–900-talet belägen sydost om Trelleborg. Denna vikingatida aktivitet upphörde i början av 1000-talet och fram till nuvarande Trelleborgs tillkomst förekom ingen bebyggelse i området (Larsson 2007)



Figur 3. Karta som visar schaktens läge och numrering i kv. Klämman.



Figur 4. Del av kanten på ett stekfat. (32 919:3). Skala 1:1

Sannolikt är det sillfisket som är grunden till utvecklingen liksom i de samtida städerna Malmö, Skanör, Falsterbo, Ystad, Simrishamn och Åhus. De äldsta beläggen för orten Trelleborg är från år 1257 och härrör från en brevväxling mellan ärkebiskop Jakob Erlandsson och kung Kristoffer och av vilken det framgår att staden har erhållit stadsprivilegier. Det rika sillfisket, som påbörjades på 1100-talet, kom kort därefter att styras och domineras av Hansaförbundet. Sillfisket och Hansan kom att spela en stor roll för stadens tillväxt under hela medeltiden, åtminstone fram till 1400-talet. När Hansans maktställning började avta under tidigt 1500-tal, fick det återverkningar för Trelleborg. Staden ligger dock i en av Skånes bördigaste trakter och spannmål och andra jordbruksprodukter gav goda ekonomiska fördelar för borgarna i staden. Dock fick spannmålshandeln negativa effekter på Malmököpmännens ekonomi, vilket ledde till klagomål från deras sida. Klagomålen ledde slutligen till att Trelleborg förlorade sina stadsrättigheter år 1619. Detta till trots, bedrev Trelleborg handel och hantverk långt in på 1700-talet. Trelleborg återick sina stadsrättigheter år 1867 och sin första stadsplan år 1877 (Jacobsson 1982).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

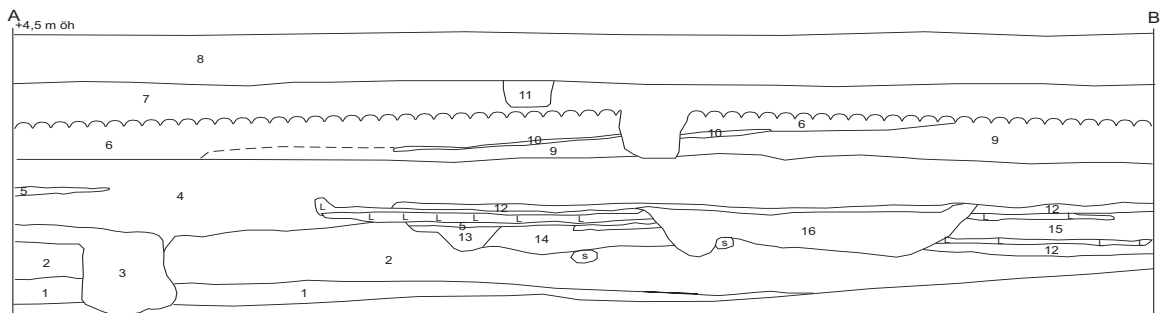
Under hösten 2018 genomfördes en mindre schaktningsövervakning norr om kvarteret Klämman, vid Norregatan, längs Erenbuschgatan och slutet av Per Lundbergsgatan. Schaktdjupet var ca 0,6 m och berörde mestadels omrörda lager. Underliggande kulturlager framkom ställvis och vid ett parti påträffades ett raseringslager. Vid Peter Lundbergsgatan påträffades ett kranium bland omrörda massor (Sarnäs under arbete). År 2013 genomfördes en schaktningsövervakning i Per Lundbergsgatan med anledning av nydragning av elledning. I schaktet som var ca 0,4–5 m djupt framkom en stenläggning (Sarnäs 2013). I Kv. Kråkvinkeln, väster om kv. Klämman, genomfördes en undersökning 1982 varvid omfattande bebyggelselämningar påträffades med dateringar från vikingatid och framåt (Wallin 1991).

Undersökningsresultat

Fyra schakt med en sammanlagd yta av 104 m² dokumenterades. Schakten grävdes med grävmaskin. Schakt och anläggningar mättes in med RTK-GNSS. Vissa lager, stenläggningar och lerbottnar undersöktes med metalldetektor

Figur 5. Exempel på keramik som framkom i lager under kalkstensläggningen. Överst till vänster en skärva Paffrath (32 919:2). Överst till höger stengods från Niedersachsen (32 919:11). Nederst till vänster äldre rödgods med bladfjäll (32 919:3). Nederst i mitten äldre rödgods (32 919:5). Nederst till höger Pingsdorfkeramik (32 919:4). Skala 1:1.





Schakt 1

Schakt 1 grävdes för att koppla in byggetableringen på det kommunala avlopps nätet. Schaktet var knappt 20 m långt med en bredd om ca 1 m. Schaktdjupet var endast ca 0,5 m utom där det kopplades på det kommunala avlopps nätet där schaktdjupet var drygt 1,3 m. I schaktet påträffades längst i öster vid Per Lundbergsgata lerlager som troligen är lerbottnar då de var svagt skålformade i sektion. Ovanför lerlagret påträffades en bit äldre rödgods (ej tillvaratagen) (Bilaga 1).

Schakt 2

Schakt 2 låg parallellt med Peter Lundbergsgatan och var ca 25 m långt, 1,5 m brett och med ett djup av ca 0,5 m. Schaktet utgör den östra grundläggningen (vot) för en nybyggnad. I schaktet förekom endast påfört grus och en stor sten som låg löst i massorna (Bilaga 1).

Schakt 3

Schakt 3 grävdes i två etapper där den södra delen undersöktes i januari medan den norra delen dokumenterades i slutet av oktober. Schaktets sammanlagda längd var ca 25 m och bredden varierade mellan 1 och 1,3 m. Schaktdjupet var ca 1,6–1,7 m och låg mellan 2,7 och 2,8 m ö.h. Sektionen genom hela schaktet uppvisade en komplex stratigrafi med flera lerlager/lerbottnar, stenläggningar, grundstenar, nedgrävningar och kulturlager. De två etapperna medförde olika dokumentationssätt, bl.a. som en anpassning till byggprojektet. I den södra delen av schaktet dokumenterades sex meter av sektionen i skala 1:20 (figur 6; Bilaga 1). I den norra delen fotodokumenterades ytterligare drygt 4 meter med högupplösta digitala foton (figur 7; Bilaga 1)). I södra delen av schaktet framkom flera lerbottnar som låg på ett stenigt och grusigt lager som tolkades som påförd strandgrus. Strandgruset kan ha påförts ovanpå det gytjtjuga vattenavsatta lagret för att kunna utnyttja området. Lerbottnarna förekom även i den norra delen av schaktet, dock med en något avtagande frekvens. I södra delen av den norra delen påträffades en sölja med tre bältesbeslag av brons på samma nivå som lerbottnarna. På söljan framkom rester efter förgyllning (figur 8). En liten blysmälta påträffades också (ej tillvaratagen).

Figur 6. Den dokumenterade sektionen i södra delen av schakt 3 (sektion 1). Den vågformade linjen mellan L.6 och L.7 är en kullerstensläggning. Skala 1:40.

- L.1: Svart kärrjord. Fynd av enstaka ben.
- L.2: Påfört strandgrus.
- L.3: Gråsvart lerfläckad silt. Husgrund?
- L.4: Gråbrun smetig silt. Djurben.
- L.5: Rödbrun smetigt lager. Fortsätter åt S.
- L.6: Sättsand.
- L.7: Gråbrun smetigt siltlager.
- L.8: Modernt gruslager.
- L.9: Mörkare än L.6.
- L.10: Strimma svart jord.
- L.11: Kalkgrop. Större i schaktet.
- L.12: Sand.
- L.13: Gråbrun silt. Nedgrävning.
- L.14: Olika humösa sandlager.
- L.15: Ljusare än L.4.
- L.16: Som L.4 men med nedgrävningsskanter.

Figur 7. Fotomontage av en serie digitala foton som togs av ett parti norr om den ritade sektionen (sektion 2). Fotot visar ca 4 m av sektionen med kalkstensläggningen i höger bildkant.





Figur 8. Troligen en del av ett bälte med söljan och tre beslag som varit nitade på bältet. Till vänster visas ovansidan och till höger undersidan med nitarna. På ovansidan framkom rester av förgyllning (32 919:1). Foto: Lovisa Dahl, LUHM. Skala 1:1

I den norra delen påträffades rester efter fyra stenläggningar. En av stenläggningarna var fint lagd med kalkstenshällar som sträckte sig ca 1,5 m längs schaktet (se omslagsbild). I norra kanten av kalkstenarna lag en rad med stenar som tolkas som grundstenar. Kalkstenarna överlagrade grundstenarna. Under kalkstensläggningen påträffades Paffrathkeramik, äldre rödgods, protostengods från Niedersachsen samt Pingsdorf (figur 5). Ovanpå kalkstenarna påträffades även något som antingen är en halv hästsko eller en oxsko (ej tillvarataget). I lagren mellan lerbottnarna och kalkstensläggningen framkom en slagglump (vikt 343 g, ej tillvaratagen) (Bilaga 1).

Schakt 4

I schakt 4 framkom flera lerbottnar, delvis överlagrande varandra, och en husgrund med osäker utsträckning. Det framkom även en stenläggning stratigrafiskt ovanför lerbottnarna och husgrunden.

Ett jordprov togs i en av lerbottnarna vilket floterades i ett såll med 0,5 mm stora maskor varvid det kunde konstateras att det förekom enstaka fiskben. Fiskbenen har inte artbestämts och har inte tillvaratagits (Bilaga 1).









Tabell 1. Tabellen visar samtliga tillvaratagna fynd (LUHM 32 919).

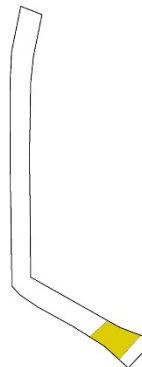
Fnr	Sakord	Typ	Material	Del	Antal	Vikt	Schakt	Provinciens	Beskrivning	Kommentarer
1	Sölja	Med beslag	Brons		4		3		Förgyllning	
2	Kärl	Paffrath	Keramik	Mynning	1	25	3			Lager under kalkstensläggning
3	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		1	7	3	Engelskt?	Bladfjäll	Lager under kalkstensläggning
4	Kärl	Pingsdorf	Keramik		1	5	3	Engelskt?		Lager under kalkstensläggning
5	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		1	8	3			Lager under kalkstensläggning
6	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		1	11	3			Lager under kalkstensläggning
7	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		2	18	3	Lokalt?		Lager under kalkstensläggning
8	Kärl	Äldre rödgods	Keramik	Botten	1	100	3	Lokalt?		Lager under kalkstensläggning
9	Kärl	Äldre rödgods	Keramik	Hänkel	1	148	3	Lokalt?		Lager under kalkstensläggning
10	Kärl	Äldre rödgods	Keramik		1	8	3			Lager under kalkstensläggning
11	Kärl	Stengods	Keramik		1	24	3	Niedersachsen		Lager under kalkstensläggning
12	Stekfat	Yngre rödgods	Keramik		1	82	4			Ovanför stenläggning
13	Kärl	Yngre rödgods	Keramik		1	13	4			Ovanför stenläggning
14	Kärl	Stengods	Keramik		1	6		Köln		Lösfynd
15	Kärl	Äldre svartgods	Keramik		1	16	3			Botten av sektion 1

Tolkning och källkritik

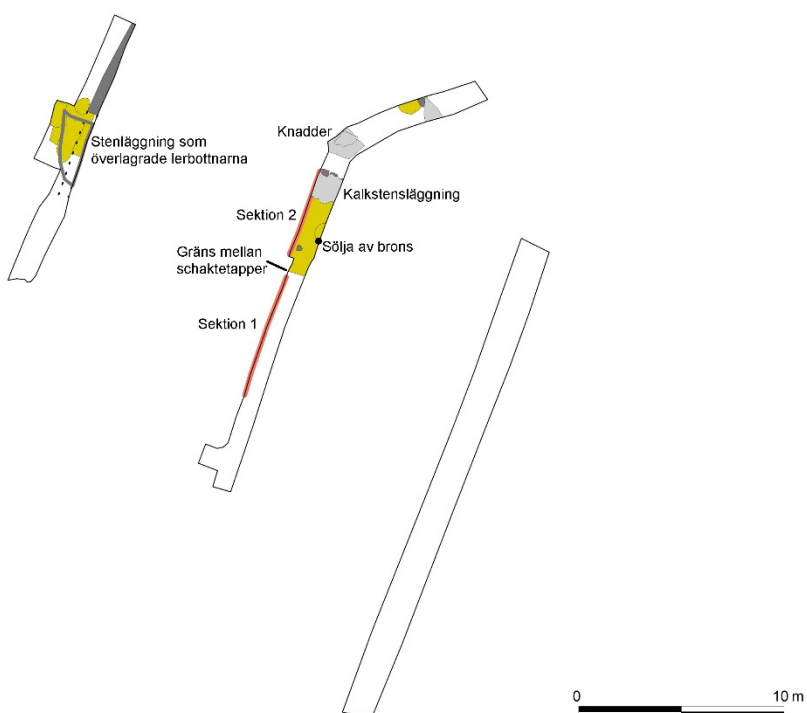
Inom kv. Klämman förekommer stora ytor med orörda partier med kulturlager samt lerbottnar, stenläggningar och husgrunder. Den yngsta stenläggningen låg ca 0,5 m under marken och torde vara från 1800-talet då det inte påträffades några äldre fynd över eller på den. Av dessa 0,5 m var dessutom 0,3 m moderna fyllnadsmassor. De vanligaste förekommande fynden utgjordes av yngre rödgods och djurben i övrigt förekom sparsamt med fynd utom vid stenläggningen med kalkstenar där det påträffades en del skärvor av yngre svartgods (Paffrath) äldre rödgods och stengods.

Den ursprungliga topografin sluttade mer markant ned mot Algatan. I schakt 3 framkom i botten ett gytjtigt vattenavsatt lager med enstaka fynd av ben. Lagret täcktes av ett ca 0,3 m tjockt lager av troligen strandgrus. Sannolikt påfört för att göra ytan användbar.

-  Schakt
-  Stenläggning
-  Stenläggning kontur
-  Grundsten
-  Husgrund
-  Husgrund osäker sträckning
-  Sektion
-  Lerbotten



Figur 9. Schaktplan med inmätta anläggningar, lager och sektioner.



Referenser

Litteratur

- Jacobsson, B. 1982. Trelleborg. Rapport. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museum. Medeltidsstaden 38. Stockholm.
- Larsson, S. 2007. När man byggde staden Trelleborg. I En arkeolog i Trelleborg. Riksantikvarieämbetet.
- Sarnäs, P. 2013. Innerstaden 1:62 – Peter Lundbergsgatan, fornlämning nr 19. Skånearkeologi rapport 2014:4.
- Sarnäs, P. Under arbete. Innerstaden 1:62, fornlämning nr 19.
- Wallin, L. 1991. Kvarteret Kråkvinkeln. Medeltida stadsgrävningar. Riksantikvarieämbetet. Byrån för arkeologiska undersökningar. Rapport UV 1991:2.

Kartmaterial

Fastighetskartan

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer	431-9384-2016
Skånearkeologis diarienummer	201637
LUHM nr	32919
Län	Skåne
Kommun	Trelleborg
Stad	Trelleborg
Fastighet	Klämman 1 & 2
RAÄ-nummer	19:1
Ekonomiska kartans blad	1C8g SV
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
N koordinat	6138109
E koordinat	382788
M ö.h.	2-5
Fältarbetstid	2017-01-02-2017-10-24
Antal arbetsdagar	7
Antal arkeologtimmar	35
Undersökt yta	104 m ²
Projektansvarig	Per Sarnäs
Uppdragsgivare	Fastighetskontoret, Trelleborgs kommun
Kostnader	
Projektledning/administration:	650:-
Fältarbete:	26 650:-
Rapport:	15 600:-
RTK-GNSS:	4 750:-
Tryck:	1 000:-
Resor:	1 824:-
Konservering:	5 600:-
Summa:	56 074:-

Arkivmaterial i form av inmättningsfiler, digitala foton och rapportoriginal förvaras på Lunds universitets historiska museum.